

Proč Obscura

Václav Sixta: Camera obscura převrací obraz. OBSCURA je též převrácením. Je pro mě převrácením nápadu k uskutečnění; kritiky k aktivitě; posterasmovské deprese k tvůrčí práci. OBSCURA vytváří prostor tam, kde jej výuka nenabízí. OBSCURA je pracovní terapií.

Kateřina Chládková: Co pro mě znamená Obscura? Rozhodně příležitost poznávat nové, neprobádané končiny studijního i osobního života. Nově vznikající studentský historický časopis snad rozšíří čtenářům badatelské obzory, umožní jim rozhlédnout se i jinde, než jen v těsných vodách ročníku, v němž momentálně jsou. Doufám také, že pozmění přístup studentů k textům, které sepisují během studia „jen tak“ a že i dílčí práce pro ně získají novou hodnotu, protože nebudou končit v šuplíku, ale právě v Obscuře.

Václav Rameš: Do časopisu Obscura jsem se rozhodl vložit svou energii jednak proto, že mám s obdobnými projekty zkušenost a vždycky mě bavily, a jednak proto, že jsem si během svého předchozího studia častokrát kladl otázku, proč zde něco takového jako studentské oborové periodikum nefunguje, když už se historiků po fakultě potuluje skoro několik stovek. Od časopisu bych očekával, že dá každému studentu historie jednou za semestr příležitost porovnat se se stejně starými kolegy, pomůže udělat si obrázek o tom, co z odborné sféry zaměstnává hlavy jeho kolegů a přispěje k formování historiků jakožto třídy pro sebe.

Barbora Hrubá: Obscura je výjimečný sebevědomý projekt, který chce studentům nabídnout příležitost dát o sobě vědět. Obscura chce být dynamickým médiem, jehož obsah vytváří právě studenti sami. Na jejích stránkách si budete moci přečíst nejen odborné texty, ale dozvíte se více o tom, co studenty zajímá a o čem chtějí vědět víc. Podle mého názoru je vytvoření takového komunikačního kanálu nesmírně důležité, chci aby Obscura fungovala jako spojka mezi studenty a „okolním světem“, aby její vznik vedl k větší informovanosti o zájmech a aktivitách mladých (nejen) historiků. K redakci jsem se připojila právě proto, abych se tohoto procesu mohla aktivně přímo účastnit.

Matěj Čadil: Obscura pro mne byla zajímavou výzvou; poprvé graficky zpracovat takto rozsáhlý projekt – mnohastránkový časopis, ale také web nebo plakáty. A věřím, že u jednoho čísla nezůstane. Sám nejsem historik, ale myšlenka se mi od začátku líbí a z vlastní zkušenosti můžu říct, že časopis může být zajímavý i pro lidi „zvenku“.

Obscura, ročník I (2014). Vydává Spolek studentů historie. Redakce: Václav Sixta (šéfredaktor), Václav Rameš, Barbora Hrubá, Kateřina Chládková. Grafická úprava: Matěj Čadil. Adresa redakce: www.casopisobscura.cz, casopis.obscura@seznam.cz. Nevyžádané rukopisy se nevracejí. Maximální délka zaslaných příspěvků 7 normostran. Za věcnou správnost otištěných příspěvků zodpovídá autor. Tisk: Omikron Invest

OBSCURA

NAŠE HISTORIE
ZS 2014

Obsah

Kapesní slovník začínajícího šéfredaktora.....	3
Úvod do studia dějepisu jako historický pramen.....	5
Komentář mistra.....	11
Geografie nacionalismu.....	13
„Jak jsem se naučil nedělat si starosti a mít rád bombu“.....	17
Anketa – Co je to diskurs.....	21
FFabula.....	22
Co kdy kde.....	24
Co dělat když....	26
KUNST.....	27

Úvod do studia dějepisu jako historický pramen

Adam Horký

Nedílnou součástí vědních oborů bývá jejich sebezpřítomnost, sebereflexe, utvrzování se ve vlastních základech, formujících myšlenkách, diskurzích. Součástí zdárné sebezpřítomnosti je vedle obrácení se k vnějšmu obecnostu též oslovení nejmladší generace, nadcházejících zástupců oboru. Tzv. úvody do studia jsou svěbytnou literárně-vědeckou disciplínou, která říká nemálo o stavu daného vědního oboru, o jeho představitelích a aspiracích. Domnívám se, že tuto formu výukového materiálu pro začínající studenty historie lze chápat jako specifický žánr historické vědy. V její struktuře se odráží právě ony sebezpřítomnostní nároky vědeckého oboru spolu s paradigmatickým ukotvováním principů, pravidel a norem tohoto oboru, za které by, alespoň jak se to při jejich čtení jeví, neměl žádný student vkročit. V neposlední řadě pak tento materiál slouží k potvrzení autority oboru mezi ostatními vědami. Čím více ustavených a ozkoušených vědeckých paradigmat může obor vykázt, tím větší míru autority si nárokuje. Není lepšího způsobu, jak uchovat jejich platnost, než je předat budoucím generacím. Při kritickém pohledu lze však podle mého soudu tyto příručky snadno chápat nejen jako výukový materiál, ale i jako určitou zprávu o stavu oboru, jeho východiscích a ambicích. Podobnou sondu by nepochybně bylo možné provést i v případě jiných vědních disciplín.

Není pochyb o tom, že forma předávání vědomostí skrze text prezentující se jako závazný a paradigmatický je autoritativní (což ostatně v zásadě platí pro výuku jako takovou). Netvrdím, že to v tomto případě znamená nutně totéž, co špatný. Pokusím se však pomocí tohoto tvrzení ukázat, že jiná forma předávání by patrně umožnila otevřít témata, která v tomto podání zůstávají zcela zapovězena. V povaze tohoto žánru, potažmo celého, řekněme konzervativně pojetého principu výuky, se zrcadlí odvěký princip předávání vědomostí – starší a zkušený mentoruje mladé a neznalé. Předpokládá tak určitou sumu závazných znalostí vyplývajících ze soudobého stavu rozvoje oboru, které by si nově přichozí měl osvojit a podle kterých se řídit, chce-li se úspěšně zapojit – zprvu jako učedník, v budoucno možná i jako mistr – do vědeckého provozu. Tento princip předpokládá, že pouze přes určité explicitně dodržované postupy lze dosáhnout požadované úrovně vědeckosti a připuštění do „cechu“ těch, kteří tyto zásady ovládají, aplikují a třeba i spoluutváří. Předpokládá, že vědu se lze naučit důsledným dodržováním zásad, které tato sama sobě stanoví. Tímto mentorským způsobem se však zapovídá jakákoliv polemika, pochybnost, relativizování a, co nejhůře, inovace, a to jak z pozice „vědy“, tak z pozice učně.

Minulost

Rád bych podrobil zkoumání několik těchto publikací, které pravděpodobně provázely (a možná provází dodnes) studenty historie na filozofických a pedagogických fakultách po dlouhá desetiletí jakožto základní příručky pro uvedení do studovaného oboru (jejich

seznam uvádím na konci textu) a které jsou dodnes součástí sylabů „úvodů do studia“ na týchž fakultách. Jejich názvy bez výjimky podléhají nepsanému úzu zavedenému překladem práce Ernsta Bernheima (orig. 1889, překl. 1931), popřípadě se od něj jen nepatrně odchyľují. Při pohledu do obsahu a při jejich pročitání čtenář záhy pochopí, proč tomu tak je. Na první pohled se totiž zdá, jako by se požadavky historické vědy v průběhu desetiletí nijak neměnily. Na většině součástí „úvodu“ totiž panuje evidentní nadčasová i „nadideologická“ shoda. Začínající historik by měl vědět, co je *předmětem* jeho studia, tedy historické vědy, a znát její *místo v systému věd*. Měl by se alespoň elementárně orientovat v dějinách názorů na *podstatu historického poznání*. Dále by měl znát *druhy pramenů a literatury* (a vědět, kde je nalezne – *knihovny, archivy*) a samozřejmě s nimi umět patřičně zacházet (*kritika, interpretace*). S tím souvisí ta nejpraktičtější část historikova „řemesla“, totiž *schopnost pracovat* efektivně, organizovaně a především formálně korektně (umět strukturovat text, správně citovat atp.). Při práci je pak třeba využívat patřičných *metod*.

„Metoda“ a „technika“, popř. ono tolik nadužívané „řemeslo“ se zde vůbec stávají ústředními kategoriemi historikovy práce, jakoby víra v jakési technicistní zvládnutí historické látky byla stále živá. Cílem publikací a předmětů „úvodu“ tak jakoby neměla být obecně uplatnitelná schopnost kriticky uvažovat a intelektuálně se rozvíjet, nýbrž osvojení jasně definovaných postupů vedoucích k odhalování minulosti. Nehovoříme zde přitom o primitivní víře autorů v odhalování „pravdy“ ani v jediný možný výklad minulosti. Rozdílnost interpretací se připouští, avšak jejím původcem je „míra badatelovy erudice“ či schopnost zvládnout práci s tou kterou metodou, nikoliv relativita historického poznání jako takového či dokonce jiný než načrtnutý přístup. Aspirant na zvládnutí historického materiálu je tak stavěn před jasnou volbu: buď si osvojí pravidla, která v historické obci zkrátka platí (ovládnutí „řemesla“, nutnost neustále číst a pamatovat si nesmírné množství informací atd.), nebo zůstane stát mimo tuto obec.

Tento narativ není těžké vysledovat jak v marxistickém, tak postsocialistickém pojetí „úvodu“, která se nakonec, jak již bylo naznačeno, v mnohém neliší.¹ Po této stránce tedy metodika či ono „řemeslo“ historické vědy zůstávají téměř stejné. Liší se pouze jistá část oněch obecněji pojatých úvodních částí daných knih. Za socialismu vyšlé knihy více či méně zdárně inkorporují do výkladu místa historie jako vědy v dějinách marxisticko-leninské hledisko. Je zde patrná snaha – ať už přikázaná či dobrovolná – skloubit ucelený marxistický pohled na dějiny se snahou o výklad vědeckého přístupu k dějinám skrze výše zmíněné „metody a techniky“. Ve výsledku však vznikají spíše dvě části, přičemž z první pro druhou zpravidla neplynou žádné závažné důsledky. Přesto se zde setkáváme se snahou zasadit historické bádání a jeho potřebu do širšího rámce dějin jako celku. Do extrémnější podoby dovádí tuto snahu práce Janouškova (1981), která z jedné třetiny platí spíše za učebnici

1 Bernheimova práce je v tomto směru méně autoritativní. Spíše informuje, než aby čtenáři říkala co a jak dělat. V textu se na ní nebudu příliš odvolávat, protože její dopad na učební osnovy či přímo její čtení již není tolik aktuální. Jako příručka, ze které v mnohém vycházejí ty mladší, však hraje důležitou roli.

základů marxismu-leninismu, načež ihned poté přistupuje k výčtu typů pramenů, aby přešla k archivům, knihovnám a závěru. Havránek a Hroch jsou v tomto ohledu střednější, ani v jedné z těchto prací však nechybí rozsáhlé části ukotvující historickou vědu v žádoucích souřadnicích marxisticko-leninského a historicko-materialistického přístupu, který se následně tu a tam odráží i v pojednání o metodách. Absenci obecné teorie společnosti, která by fungovala jako ospravedlnění potřeby rozvoje historického bádání, nahrazují práce z devadesátých let určitým mravním poselstvím, které tuto potřebu vysvětluje jako požadavek morální, nikoliv politický či ideologický. Volání po objektivitě historického poznání však bohužel končí u banálních prohlášení typu: „Historik musí být vyznavačem pravdy. V hledání pravdy je také mravní poslání historie,² která jejich autoři patrně považují za tak zásadní, že je v různých publikacích uvádějí ve zcela totožném znění.³ Pro Bernheima o sto let dříve bylo smyslem historické vědy poznání jako takové. Šlo o to poznat a pochopit cesty vedoucí z minulosti do současnosti, případně i dále do budoucnosti. Vedle toho je podle něj důležitým úkolem historie ukázat a chápat člověka jako kolektivní bytost, jejíž činnosti je vždy třeba poměřovat s jejich dopady na celek společnosti.⁴

Všechny publikace se snaží zodpovědět v zásadě pár základních otázek: Co a k čemu je historie? S čím a jak historik pracuje? Některé části tak mají povahu ideologického výkladu (viz marxismus-leninismus v socialistických učebnicích), některé poučného mentorování (kapitoly o postupech bádání a psaní vědecké práce, nejdůslednější u Hrocha a Zwettlera, kde se nalézají dokonce rady pro zpracovávání výpisků z vysokoškolských přednášek a podrobný „návod“ jak psát diplomovou práci), jiné telefonního seznamu (seznamy institucí – archivů, knihoven, muzeí apod.; druhy pramenů – k nalezení ve všech publikacích). Seznam metod se v průběhu desetiletí téměř neliší. Jejich výčtem se nezabývá jen Janoušek, který většinu své publikace vyplňuje základy marxismu-leninismu a zejména výčtem druhů pramenů. Havránkova učebnice obsahuje jako jediná oddíl o pomocných vědách historických. Všechna díla (vyjma Janouškova) pak v nějaké formě pojednávají o genezi historie jako vědy a o dějinách názorů na její podstatu a směřování. Zásadní rozdíly však mezi texty nepanují.

Zcela jiný koncept úvodu do studia nabízí stostránková kniha Karla Štefka z Vysoké školy pedagogické v Hradci Králové z roku 2000. Jak předjímá již v předmluvě, chce být jiným „úvodem“, než je běžné. Metodické a technicistní otázky přenechává starší literatuře a pro-semináři. Její obsah je tak složen výhradně z témat historicko-metodologických nemajících přímou vazbu k historickému materiálu v tom smyslu, že by pojednávaná témata dokázala přiřadit určitý koncept k určitému druhu bádání. V tomto ohledu zůstává student vlastně na holičkách. Je nicméně proveden mnohými tématy, která mu jakožto absolventovi střední školy (gymnázia) jsou pravděpodobně ponejvíce cizí a která jsou podle názoru autora základem uvažování nejen historika, ale obecně humanitního a společensko-vědního badatele.

2 Zwettler, Otto – Vaculík, Jaroslav – Čapka, František, Úvod do studia dějepisu pro posluchače PdF MU. Brno 1994, s. 20.

3 Srv. tamtéž, s. 19-20; Bůžek, Václav a kol., Úvod do studia historie. České Budějovice 1994, s. 6-7.

4 Bernheim, Arnošt, Úvod do studia dějepisu. Praha 1931, s. 47.

Student se (leč velmi stručně) seznamuje s tím, jak chápou historické poznání novokantovci, Cassirer či Weber. Dozvídá se základní myšlenky Ferdinanda Tönniese či teorie legitimizace panství Maxe Webera. Kniha se snaží ukázat, že historické poznání je vždy pouze výsledkem autorova rozhodnutí stran volby pramene, přístupu i jeho hodnotového vymezení a tedy vždy parciální. Čtenář se zde nedozvídá „jak psát dějiny“, je „pouze“ seznamován s tím, jak se v průběhu času vyvíjel pohled společenských věd na epistemologickou hodnotu historického poznání a že výsledná podoba tohoto poznání je silně společensky a kulturně podmíněná. Je to málo? Nebo je to hodně? Nechť každý posoudí dle svého.

Současnost

Jelikož poslední výše zmíněná kniha je z našeho vzorku časově nejmladší, bylo by dobré se zamyslet nad tím, kam tento „žánr“ dále, směrem k současnosti, míří. Že směr vytyčený už na konci 19. století Ernstem Bernheimem je o více než sto let později v některých ohledech přežitý, dokumentuje snad i to, že od roku 1994 žádná práce s oním paradigmatickým názvem *Úvod do studia dějepisu* nevyšla.⁵ V případě některých témat je nutný posun zřejmý. Časté a někdy rozsáhlé seznamy institucí si mohou podržet již jen malou část svého původního smyslu, zbytek se v současné době přesunul na internet a badatel hledající prameny či literaturu se k nim mnohonásobně rychleji dostane elektronickou cestou, než jakkoliv jinak. Dalo by se namítnout, že by nyní bylo vhodné nahradit „zastaralé“ informace těmi „aktuálními“ – webovými stránkami institucí a pro historiky obecně užitečnými a relevantními webovými odkazy. S touto tematikou je však snadno a lépe (zejm. kvůli neustálému vývoji na tomto poli) možné studenty seznámit v prosemináři či pomocí webových stránek jednotlivých škol a ústavů garantujících výuku historie, popř. odkazem na specializovanou literaturu.⁶ Dalším tématem, které již zastaralo spíše „přirozené“ jsou rady vážící se k organizaci badatelské práce – práce s výpisky, osobní kartotéky atd. Totéž lze říci o moderních bibliografiích apod. Jsou však i zásadnější námitky.

Při letmém pohledu do zveřejněných sylabů kurzů úvodu do studia historie na FF UK je patrné, že posun od návodů zveřejněných v knižních „úvodech“ je leckdy pouze opatrný. Výklad o knihovnách, archivech, pramenech, technice práce s literaturou atp. zabírá podle mého soudu neúměrně mnoho času, kterého se nedostává na důležitější otázky (zejm. seznámení s filozoficko-metodologickými problémy výzkumu a psaní dějin a s nejnovějšími trendy a přístupy v bádání).⁷ Na druhou stranu některé sylaby jsou tvořeny se značnou

5 Nepočítám některé pozdější a téměř totožně nazvané práce týchž autorů, jejichž díla zde rozebírám.

6 Viz např. Ryantová, Marie, *Historikův adresář - Historické instituce v České republice*. Praha 2002. Stellner, František – Poláček, Jaroslav, *Internet nejen pro historiky*. Praha 2003.

7 Vycházím z pěti sylabů, které jsou (po přihlášení) přístupné ve Studijním informačním systému UK pod předmětem *Úvod do studia historie* (kód AHS111001) a z osobní zkušenosti. Přes SIS UK a přes webové stránky jiných českých univerzit je možné podniknout exkurz do sylabů i dalších podobně koncipovaných předmětů na filozofických a společenskovědních fakultách. Tento postup může být zajisté nedokonalý a neodkrývat celou řadu skutečností kolem těchto předmětů

mírou reflexe stran současného stavu a potřeb oboru (zejm. pluralita přístupů a interdisciplinarita – tuto pluralitu násobící), jak vyplývá z jejich rozvrhu i seznamů literatury. Možnosti tu tedy jsou a postupně si razí cestu do vysokoškolských poslucháren i odborných kruhů. Cestou by snad mohlo být oslovovat nejen studenty, nýbrž i etablované představitele oboru, což se jeví provokativní i produktivní zároveň. Stále je užitečné vymezovat se proti metodologickému holismu, který implikuje, že existuje celistvost dějinného procesu či jeho epoch a že diskuse, které o dějinách vedeme, se týkají stále jedněch a týchž dějin. Nemusí být nutně moudré diktovat, jaké metody a postupy používat, aby to bylo správné, je spíše potřeba vést badatele k tomu, aby dokázal jasně vymezit, jaké téma zpracovává a jak přistupuje k dějinné skutečnosti. „České dějiny“ nebo „obecné dějiny“ totiž nejsou ani vymezeným tématem, ani konceptem přístupu k dějinné skutečnosti.⁸ Historická věda není a nemůže být dokonalou rekonstrukcí historické skutečnosti a výsledná podoba dějepisné práce je vždy závislá na místě a době vzniku. Proto také existují desítky verzí „českých dějin“. Naše chápání minulosti a její komplexity často posouvají dopředu právě ty práce, které vedle zvyklostí svého oboru reflektují i názory a metody jiných společenských věd.

V této souvislosti se připomínkou vrátím ke zmiňovanému Úvodu do studia historie z roku 2000, který je inovativní v tom, že je spíše úvodem do základních myšlenek klasiků společensko-vědního myšlení. Tato příručka vyšla mimo tradiční „epicentra“ reprodukce vědeckých sil, na Vysoké škole pedagogické v Hradci Králové. Jakoby étos „tradičního“ a nejstaršího pracoviště vychovávajícího budoucí historiky znamenal v případě FF UK ztížení možnosti zkoušení nových výukových metod.⁹

Závěr

Nemyslím si, že dnešní studenti nepotřebují učit „řemeslu“, že nepotřebují vědět jak pracovat s historickými prameny, jak koncipovat vědecký text či jaká jsou úskalí práce s encyklopedií. To vše jsou důležité a často zásadně práci ulehčující vědomosti. Studenti nicméně poslední dobou sami ukazují, kterým směrem si přejí, aby se jejich pobyt na fakultách ubíral. Dávají vědět, že jsou schopni uvažovat zcela samostatně a daleko nad rámec osnov vytyčených jejich předměty. To zároveň považuji za velikou výzvu vyučujícím,

a jednotlivých studijních plánů a z toho důvodu se také nepouštím do podrobnějšího rozboru. Důležitá je zejména otázka, co do výuky přinášejí případné další přehledové předměty. V případě bakalářského programu historie na FF UK je to aktuálně předmět Historiografie, který se nově přestěhoval právě do bakalářského studia a dává tak vyučujícím další možnosti, jak s darovaným časem naložit. Přesto si po podrobném průzkumu dovoluji tvrdit, že až na výjimky se situace na jiných českých pracovištích jeví jako velmi podobná.

8 Srv. Horský, Jan, Dějepisné porozumění a ospravedlnění. *Soudobé dějiny*, Roč. 11, č. 4 (2004), s. 66-81.

9 Toto pochopitelně nepředkládám jako všeobecně platné tvrzení. Také netvrdím, že vyučující nejsou odlišné náplně kurzu schopni připravit. Přetrvávající představa toho, jak by měl Úvod do studia historie vypadat, je však podle mého soudu značně konzervativní a to zejména ke škodě frekventantů kurzů. Netřeba snad dodávat, že tato zakonzervovanost se může snadno projevit i v oborových předmětech vedených týmiž pedagogy.

kteří by měli jít vstříc potřebám studentů, jsou-li oprávněné a smysluplné. Někteří využívající tento přístup již dávno razí, jiní k němu (doufejme) teprve spějí. Domnívám se, že současná generace studentů (nebo alespoň její aktivnější část) není z těch, které potřebují či chtějí být voděni za ruku a potřebují mít všechny své povinnosti jasně rozepsané a předem nalinkované. Vysokoškolské studium ostatně není jen o povinnostech, ale také o příležitostech a svobodě projevu a o možnosti tyto příležitosti uchopit a realizovat z nich něco nového a smysluplného. Za pravý opak bych považoval, měla-li by dnes vzniknout publikace podobná těm z roku 1994. Ne protože jsou v nich nepravdy (nic takového jsem v nich nenašel), ale protože stav, požadavky a potřeby současného studia historie již vidím někde jinde.

Položil-li bych si otázku, zda má dnes smysl koncipovat publikace podobné oněm výše zmíněným, odpověděl bych si, že nikoliv, a to i za tu cenu, že historie jako vědecká disciplína ztratí jeden z tradičních nástrojů své sebe prezentace a formování studentů. Nejlepší způsob jak se prezentovat před ostatními vědami spatřuji v samotné práci, kterou se obor jako takový může vykázat a která je za ním zřetelně viditelná. Aby byla viditelná, musí být současná, nestrnulá a nebát se nápadů a iniciativy jak shora, tak zdola. Cestou k tomuto vývoji není reglementace ustálených pravd a přístupů, ale neustálá „bdělost“ a snaha o sledování vývoje v oboru a jeho „trendů“. Tím přirozeně myslím jak ty současné, tak ty minulé. Studenti by neměli dle mého názoru číst příručky, nýbrž konkrétní vědecké texty, které se již prokazatelně ukázaly jako vizionářské, užitečné či jakkoliv jinak důležité, a mít možnost k nim zaujmout postoj a ten následně vyjádřit a diskutovat v plénu. A především být zbaveni představy a pocitu, že hlavním posláním vysokoškolského univerzitního vzdělání je učení se „řemeslu“. Považuji přitom za důležité, aby si studenti tento styl práce osvojovali již od počátku studia a nikoliv až v magisterském studiu, jak tomu bývá zvykem. V našem prostředí máme navíc tu výhodu, že můžeme sledovat, které přístupy projdou „sítím“ kritiky mnohem většího vědeckého provozu (zejména) na západ od našich hranic a vybírat jen to, co má opravdu význam.

Použitá literatura:

- Bernheim, Arnošt, Úvod do studia dějepisu. Praha 1931.
Bůžek, Václav a kol., Úvod do studia historie. České Budějovice 1994.
Havránek, Jan – Myška, Milan – Paclík, Jiří, Úvod do studia dějepisu. Praha 1967.
Horský, Jan, Dějepisné porozumění a ospravedlnění. *Soudobé dějiny*, Roč. 11, č. 4 (2004), s. 66-81.
Hroch, Miroslav a kol., Úvod do studia dějepisu. Praha 1985.
Janoušek, Bohumír, Úvod do studia dějepisu I. České Budějovice 1981.
Štefek, Karel, Úvod do studia historie. Hradec Králové 2000.
Zwettler, Otto – Vaculík, Jaroslav – Čapka, František, Úvod do studia dějepisu pro posluchače PdF MU. Brno 1994.

Komentář mistra

K čemu potřebujeme úvod do studia historie?

Kamil Činál

Adam Horký otevřel v eseji o specifickém žánru úvodů do studia historie zajímavé a problematické téma. Parafrázoval bych ho následovně: Jak se v současném akademickém prostředí formují a předávají rámcové představy o historické vědě a jejích metodách? Jakou roli v tomto procesu iniciace adeptů do „normální“ vědy hrají úvody? A konečně: Potřebujeme vůbec úvod do studia historie?

Téma úvodu do studia vnímám jako poměrně citlivé a latentně kontroverzní, neboť se dotýká hranic historické vědy. Je proto velmi podnětné, že je Adam Horký otevřel zúčastněnou perspektivou studenta. Mnozí od úvodu očekávají, že jako věroučný katechismus oddělí to pravé vědění od nepravého a ukáže adeptům, jak mají na poli historie správně pracovat. Žánr s sebou nese tradiční čtenářská očekávání: zde se dozvíme, co je a není historie a jak se má a nemá dělat. Předpokládaná míra normativity samozřejmě problematizuje pozici úvodů ve vědecké praxi, neboť současná teorie historického poznání naopak zdůrazňuje pluralitu různých metodologických přístupů k dějinám. Teorie charakterizuje historiografii jako otevřenou vědu, úvody však z logiky žánru tíhnou k uzavírání. Jedno je tekuté a druhé pevné. Tento rozpor se odráží v tom, že se historici do psaní úvodů zrovna nehrnou. Adam Horký tuto disciplinační a sebeprezentační funkci úvodů výstižně reflektuje a návazně vznáší otázku po smysluplnosti žánru. Dochází k závěru, že je pro začínající studenty lepší číst několik významných historiografických děl, než jeden iniciační text. Zdá se tedy, že úvodům odzvonilo, ani studenti už je nechtějí...

V řadě postřehů s autorem souhlasím – je zajímavé a v mnoha ohledech příznačné, že moderní úvody do studia historie chybí. Nejsem si však jist, zda se v akademickém provozu (při vzdělávání historiků) bez obdobných textů zcela obejdeme, zda je mohou nahradit paradigmatická díla světové historiografie. Současnou absenci úvodů navíc nemůžeme jednoduše ztotožnit s nepřítomností disciplinačních praktik ve výuce historie. Skutečnost, že normativní úvody nejsou běžné, vypovídá spíše o tom, že proces formování a předávání rámcových představ o historii a jejích metodách je do značné míry skrytý. Často se odehrává „za dveřmi“, v rámci přednášek a cvičení, nebo při zkouškách, které mnohdy fungují jako svého druhu přechodové rituály. Vzdělávání historiků by jistě prospělo, kdyby byla tato mnohdy skrytá pravidla vyjevena, podrobena diskuzi a návazně formulována ve snaze o rámcový konsensus. K obdobné sebereflexi by mohl právě text úvodu dobře posloužit. Zde jsme samozřejmě na tahu především my, míněno univerzitní učitelé.

Úvod do studia, na jehož vzniku bych se rád podílel, by nekladl jednostranný důraz na uzavřené definice a normativní určení hranic, které vymezují tu pravou historickou vědu. Odklon od statického katechismu však předpokládá zapojení disciplíny, jež je v současné historiografické praxi neopodstatněně upozaděna – oborové didaktiky. V aplikaci moderních didaktických konceptů v akademické výuce historie vidím cestu, jak překonat rozpor mezi deklarací o otevřenosti vědy na jedné straně a iniciací prostřednictvím uzavřených definic na straně druhé. Didaktická perspektiva se totiž neomezuje ne školní dějepis, ale zohledňuje širší kontexty historického poznání. Historii se ostatně učíme nejen v podobě dějepisného učiva, ale též při osvojování praktik a konceptů, jež zakládají historickou vědu – i zde se jedná o předávání znalostí a dovedností, které si zaslouží didaktickou reflexi. Mám-li shrnout, žánr úvodu je dnes v podobné situaci jako obdobně normativní formát učebnice dějepisu. Žánr učebnice však zejména v zahraničí prochází zásadní proměnou. Ustupuje se od syntetizujícího výkladu a sumarizace dat a nově se klade důraz na tvůrčí dialog s modelovým čtenářem. Moderní učebnice obsahují stejným dílem výklad a prameny určené k analýze a interpretaci. Prostřednictvím fotografií, dobových textů a dalších pramenů modelují poznávací situace, které podněcují u čtenářů problémové otázky. Některé zahraniční učebnice dějepisu naznačují, že se proměna normativní příručky v otevřený text založený na tvůrčí participaci čtenáře zdařila. Bral bych to jako optimistickou zprávu, že se obdobná transformace může zdařit i v případě úvodu do studia. Pokud chceme překonat mentorský způsob výuky, který Adam Horký právem kritizuje, pak se bez zjevného a snadno srozumitelného konsensu o vědeckosti historiografie neobejdeme.

Geografie nacionalismu

Tomáš Janík

Anotace

Esej Geografie nacionalismu si klade za cíl najít prostorově podmíněné vztahy a motivace, které vedly ke vzniku nacionalismu. Zamýšlí se nad tím, jak se tyto atributy, na nichž byl nacionalismus vybudován, podle místa odlišují a proč tomu tak je. Dalším dílčím tématem práce je, jak se změnila percepce prostoru díky dynamickému vývoji kartografie. Esej celkově nabízí úvahu o styčných plochách organizace společnosti v prostoru v rámci vzniku nacionalismu.

Text

V mé eseji se pokusíme zachytit a porovnat názory na vznik nacionalismu z geografické perspektivy. Budu postupovat od definice samotného pojmu nacionalismu a poté přejdu k výčtu atributů, které dělají nacionalismus nacionalismem, a jim se budeme snažit přiřadit místo, kde se nám poprvé objevují a tím se snažit zmapovat onu „geografii“ nacionalismu.

Je velmi těžké jasně stanovit, co nacionalismus ve své podstatě je. Většina badatelů se shodne na tom, že je to konstrukt vzniklý v procesu modernizace, který se nám na světlo světa dostává zejména v 19. století po událostech spojených s Velkou francouzskou revolucí. Pokud mluvíme o nacionalismu jako pojmu, jeho zhmotnění bychom měli nalézt v národu. Jak si ale skupina lidí může uvědomit, že je vtažena do víru nacionalismu, a tak se z ní stal národ?

Podle Gellnera je potřeba dvou základních předpokladů, kterými je organizace společnosti a kultura, na základě čehož tvrdí, že nacionalismus je politický princip, který z kulturní podobnosti činí fundamentální sociální pouto. Z těchto dvou předpokladů pramení touha po formě územní organizace, která by vymezovala prostor národa. Tedy jednotné území specifické svou organizací a kulturou pro daný národ. Touto formou územní organizace je stát. Na druhou stranu je nutné říci, že stát není univerzální jednotkou organizace společnosti.

Jak si ale představit kategorie organizace společnosti a kultury konkrétněji, a jak je možné, že se na základě atributů, které měla lidská společnost vždy, dokázal konstituovat nacionalismus? Pro organizaci i kulturu je nutný jazyk. Díky osvíceneckým tendencím docházelo k rozmachu školství a ykrokratizaci státního aparátu, se kterou je spojená centralizace správy. Pro obě je jazyk, a to nejlépe jeden, rozhodujícím předpokladem efektivní činnosti. Ač není jednotný jazyk jedinou důležitou přísadou, ze které vzniknul

nacionalismus, je potřeba mu věnovat pozornost. To, že je pro národní jazyky charakteristická umělost celého konstruktů, je zjevným důkazem propojenosti nacionalismu a jazyku. Jak říká Eric Hobsbawm: „Počet jazyků roste s množstvím států a ne naopak.“

Zajímavé bude rozvést již jmenované aspekty jazyka o další rozměr. Doba, kdy vzniká nacionalismus, a vůbec celý proces modernizace, je charakteristická rozvojem kapitalismu, který vzniká podle Webra na bázi protestantského náboženství, díky akumulaci dostatečného kapitálu. Jak tyto dvě věci souvisí?

Trh se rozvíjel i na poli jazyka. Jde o trh s tiskovinami, a když k tomu přičteme, že latina ztrácí svůj jazykový monopol, vychází nám z toho, že knihkupci chtěli maximalizovat zisk tím, že vydávali díla v jazyce, který byl pro lidi srozumitelný.

Nyní jsme ukončili výčet obecných kategorií symptomatických pro vznik nacionalismu, a tak se můžeme ubírat dále. Budeme se snažit rozkrýt kdy, jak a zejména kde se tyto kategorie dostávají na povrch a společenství je vezme za své. Zrekapitulujme si pro připomenutí dosud vyjmenované pojmy: organizace, kultura, jazyk.

Pokud dodržíme rámec výše jmenovaných pojmů, je jasné, že bychom nacionalismus měli hledat v Evropě, kde se v těchto třech kategoriích přemýšlí nejvíce a kde jsou obyvatelstvem tyto tři kategorie také nejvíce reflektovány. Nesmíme však zapomínat na území, které sice leží mimo Evropu, ale je Evropou silně ovlivňováno. Tak narážíme na subkategorii týkající se organizace, a tou je centralizace. Všechny tyto aspekty vedly k propuknutí nacionalismu na americkém kontinentu.

Jak je možné, že nacionalismus propukl dle Andersona dříve v Americe, než ve většině oblastí Evropy? Při vysvětlování nám mnoho nepomůže kategorie jazyka, důležitější bude pojetí organizace. Vzhledem k osvěcenským reformám se Madrid snažil upevnit a centralizovat svou vládu, a to včetně svých kolonií v Americe. To se však nesetkalo s příznivou odezvou u kreolů. Jejich touha po liberalizaci a kariérním růstu nabírala na obrátkách. Evropské centrum nebralo v potaz vzrůstající emancipační snahu kreolů. Madrid považoval celou kolonii jen jako místo, ze kterého může brát, ale již si neuvědomil vzrůstající nároky, které byly kreoly vznášeny. Kariérní růst, který byl geograficky omezen na danou provincii, nemožnost překlenout vzdálenost do centra říše, končil ve frustraci elit. Pro vytvoření celého konstruktů nacionalismu je ovšem potřeba ingredience, která by všem vnukla představu, se kterou se lidé ztotožní. Tou ingrediencí je tisk, kterým je zajištěno plošné šíření myšlenek.

Jak to bylo s Evropou? Gellner rozčleňuje Evropu do několika geograficky vymezených území, pruhů jdoucích severojižním směrem od západu na východ. Pokusím se toto vidění předložit a přidat své domněnky.

Začneme tedy první skupinou. Ta se vyznačuje centralizovanou vládou realizovanou z dominantního města celé říše. To je pro oblast typické. Ať je to Španělsko, Francie nebo Velká Británie, vždy zde najdeme přirozené centrum, ze kterého je celá říše spravována. Madrid, Paříž, nebo Londýn těmi centry byly již dříve, než propukla vlna nacionalismu,

a tak je tomu i s jazykem v těchto státech. Jedinou větší změnou, ve které mělo prsty náboženství, je vytvoření Irské republiky. O náboženství a jeho roli v nacionalismu se více zmíníme v jiné oblasti.

Druhá oblast se v podstatě shoduje s rozlohou dnešního Německa a Itálie. Tedy dědici velké části území bývalé Svaté říše římské. Již od raného středověku bylo území značně fragmentováno, a tak logicky postrádalo administrativní centrum. Stejná však byla kultura a jazyk území. Logicky tak prostor potřeboval silného hráče, který by oblast sjednotil a centralizoval. Dobře je vidět postup a nároky, které nám v procesu vzniku národů vyvstávají. Nejdříve máme předpoklad podobnosti, na základě které se tvoří představa národa. Tou je jazyk a kultura, poté vzniká požadavek sjednocení na základě těchto kategorií, ale spolu ještě přibírá požadavek administrativní: byrokratizace a centralizace, která se může dít plošněji a efektivněji skrze vytvoření nového státu. V tomto případě Německa a Itálie.

Dále na východ začíná být situace složitější. Snad i vlivem hůře dostupného geografického prostředí a blízkosti cest z Asie se ve východní Evropě nachází mnoho etnik, které se postupně emancipují. Vlivem vídeňského kongresu měly být všechny tendence směřující k autonomii těchto skupin obyvatelstva potlačeny. Většina střední a východní Evropy byla ovládána velkými říšiemi usilujícími o centralizaci a dominanci národa, který byl u moci. Malé národy se tak snažily nalézat pole, na kterých by se mohly vymezit oproti vládnoucímu národu. Často tím polem býval jazyk, který se tvořil s historickým nárokem, ale přitom se kodifikoval nově a stával se tak umělým konstruktem. Na poli kultury byl jazyk ztělesněn vznikajícím zástupem literárních děl a utvářením příběhu národa s primordialistickým zahleděním. Vzhledem k výrazné pestrosti regionu na poli náboženství se některé skupiny obyvatel vymezovaly na základě náboženství, zejména v Polsku a v ruském prostředí. Nejběžnějším bylo zneužívání náboženství populisty pro obrácení a podmanění lidu.

Posledním pásmem, které Gellner vypočítává, je území obývané Muslimy. Islám, tak jak jej vnímali učenci a vyšší vrstvy společnosti, měl několik podobných rysů s protestantismem, který svou povahou velmi promluvil do podoby nacionalismu. Na rozdíl od obrátu k lidovosti, jak se tomu stalo ve východní Evropě, se v Islámu prosadila fundamentální cesta hlásající návrat ke kořenům. A tak, díky tomu, že nebyla použita cesta skrze mobilizaci lidu, zvítězil nad nacionalismem muslimský fundamentalismus.

V poslední části se zamyslíme nad důležitostí atributu mapy pro utváření vědomí národa.

V 19. století postupně začala mizet bílá místa na mapách a sama mapa byla nejen prostředkem pro abstrakci prostoru, nýbrž i prostředkem pro nárokování si území a pro utváření vědomí toho, kde „my“ jsme. Mapa má na vymezení území jasné kritérium. Pro přehlednost musí být hranice vedena jako linie. Mnoho jevů v území však tak jasné vymezit nešlo a předtím to ani nebylo potřeba. I díky precizaci kartografie se tak objevuje potřeba vést prostorem abstraktní čáru, na kterou se budeme dívat z ptáčích perspektiv.

Mapy se tak staly prostředkem nacionalismu a měly za cíl hlásat nadřazenost jednoho národa na území, kde žil národ jiný. Mapy začaly fungovat jako logo, na které si jednotlivé říše vystavovaly své državy. Také působily jako prostřednice propagandy zobrazující historické územní nároky. Díky těmto novým metodám kartografie, a jejím zneužitím, dostala představa podoby státu obývaného jedním národem novou dimenzi, která byla postupně vštěpována i dětem v procesu vzdělávání.

Závěrem lze říci, že předpoklady vzniku nacionalismu jsou ve všech probíraných oblastech podobné. Jiná je však míra toho, jak jsou jednotlivé kategorie při tvorbě národů použity. Odlišnost pramenů z historicko-geografických proměnných.

Těžko by vznikl nacionalismus v Americe pomocí takových prostředků, pokud by evropská impéria nepodcenila otázky spjaté s geografii a geografii správy. Vznikl tak rozkol mezi nahlížením na kolonie jako samozřejmé součásti impérií a neuvědoměním si vzdálenosti mezi centrem a kolonií a z ní logicky pramenící touhy po autonomii. Pak stačilo jen toto vědomí dostatečně rozšířit a nacionalismus byl na světě. Oproti tomu musíme pohlédnout na samotná evropská impéria a pokusit se porozumět tomu, proč nedokázala této vlně emancipace zabránit. Všechny velké říše západní Evropy na mapě zaujímají víceméně pravidelný tvar s největším a hlavním sídlem v poloze, která se blíží středu celého území. To je velmi odlišné od náhledu, v kterém bychom impéria nahlíželi s jejich koloniemi a brali je jako celistvou říši. Není toto možným důvodem neporozumění Lisabonu, Londýna, Paříže snahám kreolů?

Do protikladu lze dát i snahy sjednotit území Itálie a Německa a naopak získat autonomii jako snaha malých národů v Rakousku-Uhersku, Rusku a Osmanské říši. Ač jsou oba procesy k sobě opačné, prostředky pro jejich realizaci se podobají. Jde zejména o jazyk a kulturu. Jiná je geografie území. Itálie a Německo tvoří relativně homogenní státy s jasnými hranicemi, o Rakousku-Uhersku, Osmanské říši a Rusku se toto říci nedá. Jsou poslepovány s několika částí, které samy o sobě tvoří území homogenní, a to po jak po stránce reliéfu, tak i obyvatelstva. Celková větší heterogenita prostoru se stává i heterogenitou národních hnutí, a tak dochází k rozpadům států, které si nárokovaly celý slepenec těchto dílčích území s jejich obyvateli.

„Jak jsem se naučil nedělat si starosti a mít rád bombu“

Mediální prezentace jaderné hrozby americkými vládními dokumenty a televizí v 50. letech

Marián Lóži

Jmenuji se Marián Lóži. Studuji prezenčně navazující magisterský kurs Historie se specializací v sociálních dějinách na ÚHSD. Jsem ve 2. ročníku, studium bych v září rád zakončil státnicemi. E-mail: maros.lozi@volny.cz

Představená práce usiluje postihnout způsob, jakým bylo americké veřejnosti 50. let prezentováno nebezpečí útoku atomovými zbraněmi. Výsadní postavení si zde na dlouho dobu přivlastnila vládní propaganda, která své poselství předkládala především ve formě filmových dokumentů. Televize ve svých programech zpočátku toto sdělení pouze reprodukovala. Postupně však na problematiku jaderné hrozby utvořila odlišný pohled, který se nakonec ve společnosti prosadil jako dominantní.

Primárním pramenem výzkumu byla americká dokumentární díla vládní provenience a epizody televizních seriálů, jež se tématu jaderného nebezpečí věnovaly. Všechny jsou volně přístupné na internetovém serveru YouTube.

Moji hlavní inspirací pro sepsání práce byla podnětná specializační přednáška Michaely Blažkové na ÚHSD *Americká televize v padesátých letech* (letní semestr akademického roku 2012/2013) a počítačová hra *Fallout* (1997).

Žádný vynález vědy nevydělil lidstvo strašlivěji než jaderná bomba. Vyvinutá za přísného utajení v laboratorním komplexu ve státě Nové Mexiko, ukázala hned při prvním pokusu 16. července 1945 svůj gigantický ničivý potenciál. Ohromení byli jak vědci, tak i samotný prezident USA Harry Truman, který si v reakci na úspěšný test zapsal do deníku prostou, avšak naprosto výstižnou větu: „Objevíli jsme nejhroznější bombu v dějinách světa.“ Měsíc nato dal pokyn ke svržení atomové zbraně na japonské město Hirošima, jenž vedl k záhubě desítek tisíc lidí. Celou oblast zamořila na dlouhá léta radioaktivita způsobující smrtelné nemoci a hrozné deformace lidského těla. Jaderná katastrofa se manifestovala těmi nejstrašnějšími způsoby.

Nicméně americká společnost po dlouhou dobu tyto hrozné účinky přehlížela a vnímala atomovou bombu výhradně pozitivně. Přinesla vítězství nad nenáviděným nepřítelem, USA byla jejím jediným držitelem a očekávaný mírový vývoj nenasvědčoval, že by se pro ni mohlo najít další využití. Budoucnost měla být ve znamení spojenecké spolupráce, nikoliv vojenských konfliktů.

Tyto předpoklady se však nesplnily. Válečnou alianci se Sovětským svazem nahradila napjatá konfrontace v tzv. studené válce a veřejné zobrazování generálního tajemníka VKS(b) Josifa Stalina jako bodrého strýčka Joea ustoupilo karikaturám s krvežíznivým diktátorem z Gruzie, který neusiluje o nic menšího než podmanit si celý svět. Dlouho nevydržel ani technický monopol na atomovou zbraň. Sověští vědci se do jejího výzkumu pustili hned po válce a již roku 1949 provedli první úspěšný pokus. Americká sebejistota se vytrácela a namísto ní nastupoval strach, občas

vystupňovaný až k hysterii a vzájemnému obviňování. Občané USA se obávali především další války, jež se v jejich představách čím dál více proměňovala z konvenčního na daleko hrozivější jaderný konflikt. Ještě si nedokázali vyvodit jeho přesné důsledky, ale bylo jim jasné, že způsobí daleko větší zkázu a ušetření ho nebudou ani lidé v zázemí amerického kontinentu.

Prezident Truman na tento rostoucí strach zareagoval ustavením organizace zvané Federal Civil Defense Administration. Obyvatele měla připravit na potenciální hrozbu jaderného útoku prostřednictvím základních kurzů přežití a soustavných cvičebních drillů. Součástí jejího naučného programu se staly rovněž krátké dokumentární filmy, seznamující diváky s nejzákladnějšími skutečnostmi. Největší proslulosti mezi nimi dosáhl dokument určený pro dětské publikum zvaný *Duck And Cover* (1951). Dětem představil animovaného želvaka jménem Bert, který se před každým nebezpečím skrčí a schová do svého krunýře. Jeho bázlivé chování není po vzoru klasických kreslených grotesek zdrojem pobavení, nýbrž je dááno za příklad: Přesně tak se je třeba zachovat v případě hrozby jaderného útoku. A v tomto duchu se nese celý film. Mužný charismatický hlas vypravěče zde postupně nastiňuje různé situace, v nichž se děti mohou ocitnout, a prezentuje adekvátní reakce. Například varuje před tím skrývat se pod okny. Tlaková vlna je totiž s velkou pravděpodobností vyrazí a rozbije na střepy, které mohou neopatrného člověka zle pořezat. Nebo vysvětluje, že před účinky popálení bombou, jež jsou daleko nepříjemnější než spálení se na letním slunci, může ochránit i přikrytí se novinami. V závěru se opět objeví želvak Bert, který děti vyzve, aby zopakovaly, jak se mají zachovat, pokud zahlédnou záblesk bomby. A když ty sborově zakřičí „Duck and Cover!“, znovu se vyděšeně ukryje ve svém krunýři. Opatrnosti totiž není nikdy nazbyt.

Dokumenty určené pro odrostlejší publikum byly méně naivní a svůj záběr rozšířily i za okamžik bezprostředně následující po výbuchu jaderné zbraně. *Atomic Alert* (1951) seznamoval dospívající mládež s radiací, jejíž výskyt atomový útok nebezpečně zvyšuje a je třeba se před ní chránit, nejlépe za silnými betonovými zdmi. Aby bylo vůbec možné náležitého zabezpečení se dosáhnout, je nutná přesně organizovaná spolupráce. Každý jednotlivec se musí chovat jako člen většího týmu, který rychle a přesně plní jemu svěřené povinnosti, osvojené skrze opakované nacvičování. To přesně dokresluje jedna scéna z dokumentu: Malá holčička Suzy se z rádia dozví, že poplach je pouze součástí probíhajícího výcviku, a začne ho zlehčovat. Za to je ihned ostře pokárána svým starším bratrem Tedem, který jí vysvětlí, jak důležitý je pravidelný drill pro přípravu na skutečné nebezpečí. Vyprávěč mu dá za pravdu stejně jako následující děj, kdy k výbuchu jaderné bomby skutečně dojde. Děti byly zodpovědné, a tudíž přesně vědí, co si mají počít. Nastalá situace je nemůže zaskočit.

Na dospělé diváky byl cílen dokumentární film *Let's Face It* (1954), který opustil úzký rámec individua a jeho nejbližšího okolí, aby o jaderné hrozbě pojednal ze širší perspektivy. Hned v úvodu informuje o existenci vodíkové pumy, nejstrašnější zbrani hromadného ničení, která dosud spatřila světlo světa. Avzpětí ukáže mapu USA s vyznačenými místy, jež by se mohly stát terčem nepřátelského bombardování jadernými zbraněmi – ohroženo je jak východní, tak i západní pobřeží, tedy drtivá většina amerických obyvatel. Nikdo se nemůže cítit bezpečně. Dokument však po tomto úvodním postrašení přejde do optimističtějšího tónu, kdy začne představovat záruky toho, že i v případě útoku nedojde k nejhoršímu. Význačné místo zde dostává především Civil Defense, která je oceňována za vybudování důmyslné infrastruktury a dokonalou přípravu na potenciální ohrožení. Muži i ženy se

znakem CD na pásce pravé ruky jsou velmi pečliví a pracovití lidé, jež je nutné respektovat. Naprostá poslušnost vůči jejím příkazům, šířeným přímo či skrze zvláště zabezpečené rádiové vysílání, budou pro přežití esenciální. Nutnost podřízení se a zařazení do přísně organizovaného celku, v jehož rámci každý jednotlivec plní přidělené úkoly, je opakovaně zdůrazňována. Vypravěč je v tomto ohledu velmi přímý: „National survival requires that each one of use resumes his share of responsibility. There is work to be done and each must cooperate.“ Hlavním řídícím orgánem celého úsilí je samozřejmě federální vláda a její výkonné složky, které vždy usilují výhradně o ochranu řádových obyvatel. A to i v případech, kdy se její kroky, jako třeba testování jaderných zbraní na americké půdě, mohou jevit na první pohled jako rozporné. Pro potvrzení správnosti tohoto přístupu je v dokumentu atomovým výbuchem zničena umělá maketa středně velkého města, které předtím bylo s velkými náklady vystavěno v Nevadské poušti. Vládní i armádní vědci totiž prostřednictvím této destrukce získají důležité poznatky, které umožní ještě lepší preparaci na reálnou hrozbu. Poukaz na připravenost vlády i národa je zde vůbec nejdůležitějším sdělením. To potvrzuje samotný závěr, kde shromáždění lidé odhodlaně a beze strachu pozorují výbuch atomové bomby. Na tuto eventualitu jsou po všech stránkách pečlivě přichystaní a nemají se proto čeho obávat.

Snaha establishmentu vštěpit obyvatelstvu správnou interpretaci jaderné hrozby a současně prezentovat vlastní schopnosti i připravenost v nejpozitivnějších barvách byla zpočátku velmi úspěšná. Nikdo se ji neodvažoval zpochybňovat. Zásadní zlom přišel až na počátku roku 1955, kdy byla v rámci televizního programu *See it now* odvysílána část rozhovoru moderátora Edwarda Murrowa s hlavním vynálezcem atomové zbraně J. Robertem Oppenheimerem. Slavný vědec zde obratně zkritizoval vládní proticizineckou politiku i omezování svobody bádání. Maximální volnost v šíření informací a shromažďování označil za nepostradatelné při dosahování skutečného, nejen vědeckého pokroku. Především však ostře poukázal na to, jak omezeného poznání ve věci jaderných zbraní se dosud podařilo dosáhnout:

„This is a matter on which much much much more should be known. There is every reason for us to say what we know and above all to say what we don't know. The genetic problems, the problems of what might happen in the future to the human specie as the result of having radiation in the body or having radiation outside... It isn't the layman that's ignorant. It's everybody that's ignorant.“

Proti oficiálně šířenému optimismu tak postavil nelibostnou realitu: Vědomosti o nukleárním nebezpečí jsou dosud velmi omezené a je třeba si to přiznat. Jen tak bude možné dospět k jejich tolik potřebnému prohloubení. Hlavní myšlenku celého rozhovoru přesně shrnul v závěru pořadu sám Murrow: „One thing that impressed this reporter at that Institute [of Advanced Studies, kde tento i další podobné rozmluvy proběhly] was that he has never heard so many people say I don't know.“

Toto odvážně zpochybnění vládní propagandy však v rámci televizního vysílání po dlouhou dobu představovalo výjimku. Většina relací i jednotlivých zmínek o jaderné hrozbě byly silně konformní a do velké míry pouze opakovaly informace obsažené ve státem financovaných dokumentech. Nicméně tento trend nebyl univerzální a v průběhu padesátých let spíše ustupoval. Přesvědčivě to dokládá srovnání dvou televizních snímků, mezi kterými leží prodleva pětiletá:

Atomic Attack (ABC, 1954) vypráví příběh o středostavovské rodině z předměstí, jež se musí vyrovnávat s jaderným útokem na blízkou metropoli New York. Jedná se o vysoce oficiózní počín, nabitý dobovými klišé. Nechybí oslava průměrných lidí, kteří se jako taková sami označují a jsou na

to hrdí ("...we are normal. As oatmeal and apple pie"). Objeví se také hysterické ženy, samozřejmě dorazivší z velkoměsta, postrádající pevné hodnoty amerického předměstského venkova. Skrze postavu pacifistického vědce a učitele doktora Leeho, jenž v průběhu děje pochopí užitečnost zbraně pro ochranu slušných lidí, je poukázáno na nepraktičnost ortodoxně dodržované doktríny nenásilí. Pateticky se vyličuje činnost Civil Defense, která v krizových chvílích prokáže dokonalou připravenost a s neuvěřitelnou rychlostí vrací poměry zpět do normálu. Naprosto nekriticky je líčeno také chování armádní mašinérie a vybombardování hlavních metropolí nepřítele vzbudí jen stín pochybnosti, ostatně velmi rychle překonaný – protivník přece zaútočil první. Konformita je z celého díla velmi jasně patrná. Přesto nepostrádá některé okamžiky, které mu přidávají na autenticitě. Onemocnění mladší dcery následkem ozáření vyvolá ze strany rodiny velmi silné reakce, které působí lidsky. A matka v jednom okamžiku velmi trefně vystihne pocit věčného strachu z jaderného nebezpečí, který nepochybně sdílela většina amerického národa: „We’ve been living with this thing in back of our mind for years.“ Právě tyto prvky naznačily, jak se bude televizní tvorba v daném tématu postupně odlišovat od oficiálního pojetí směrem ke snaze o větší věrohodnost.

Zásadně se tento posun projevil v epizodě slavného seriálu *The Twilight Zone* zvané *Time Enough at Last* (1959, CBC). Jako její hlavní hrdina vystupuje uzavřený bankovní úředník s tlustými brýlemi Henry Bemis, který miluje čtení knížek a vůbec každého tištěného slova. V této zálibě mu však brání jak arogantní šéf, tak jeho až sadistická manželka Helen. Henry netouží po ničem jiném než po troše samoty a času na čtení. Jedinou šťastnou chvíli proto zažívá v čase polední přestávky, během níž si chodí číst do bankovního sejfů. A je to právě při jedné z jeho čtenářských seancí uprostřed železobetonové konstrukce trezoru, kdy město zasáhne vodíková puma. Výbuch, který následuje, přežije Henry jako jediný. Když se po prožitém otřesu opět probere, vydává se na strašlivou pouť postapokalyptickou scénérií ve snaze najít svoji manželku a suroviny potřebné k přežití. Vyprávěč jeho cestu popisuje s hroznou případností: „Mr. Henry Bemis on an eight hour tour of a graveyard.“ Přesto tato otřesná zkušenost není pro Henryho až tak depresivní, jak by se mohlo zdát – objeví totiž knihovnu se spoustou knížek. Plný radosti si připraví pořadí jejich četby na dlouhé roky dopředu a natáhne se po první z nich. Avšak v tom okamžiku mu spadnou brýle a rozbijí se o podlahu. Henry zůstal sám ve zničeném městě, bez možnosti dělat to, po čem vždy toužil – číst si.

Inovativnost tohoto přístupu je nesmírná a představuje prosazení nového trendu. Vládní dokumenty o jaderné hrozbě pojímaly jednotlivce výhradně jakou součást kolektivu. Usilovaly o jeho maximální podřízení se autoritě a disciplinaci. Sám o sobě, jeho obavy, očekávání a představy, v nich neměly pražádný význam. Televize jednala odlišně. Pro jednotlivé kanály začalo být důležité, jak k celému problému přistupuje jedinec a co si o něm myslí, než aby ho pouze naočkovala pečlivě zorchestrovanou propagandou. Proto mu věnovaly čím dál větší pozornost. Výsledkem bylo, že nebezpečí nukleární katastrofy začaly prezentovat daleko realističtěji, se snahou o lidský přístup. A divácká odezva byla obrovská. Televize tak získala zásadní vliv na utváření veřejného mínění a více než jakékoliv vládní úsilí determinovala způsob vnímání celé problematiky. To ve velké míře přetrvává až dodnes i přesto, že strach z jaderné hrozby oproti padesátým letům již zdaleka nehraje tak velkou úlohu.

Anketa - Co je to diskurs

Mgr. Spurný, Matěj PhD.: „Slovo diskurs je silně nadužívané a označuje se s ním téměř cokoliv – já sám se mu snažím ve svých písemných pracích i přednáškách vyhýbat, pokud to je možné. Zároveň je pravda, že pokud chce člověk v krátkosti pojmenovat to, co diskurs označuje, tak nemá mnoho možností. Samozřejmě existují synonyma, ta jsou ale značně nedokonalá – například můžeme mluvit o nějaké řečové akci nebo o výroku, tyto pojmy (tak, jak jim běžně rozumíme) mají ale omezenější význam než přece jenom komplexnější pojem „diskurs“. Obvykle se diskurs chápe v dichotomii k ideologii, přičemž ta se pojímá jako ucelený systém myšlení a vyjadřování, kdežto diskurs coby způsob nahlížení a mluvení o určitém aspektu skutečnosti.“

PhDr. Ondřej Vojtěchovský PhD. : „Diskurs je synonymum pro debatu, pro určitý rámec, jenž používá systém pojmů, s jejichž významem jsou všichni srozuměni a v rámci toho určitého diskurzu probíhá mezi těmi jednotlivými aktéry ta debata. Vnímám ho jako slovo módní, takže se mu spíše snažím vyhýbat, nicméně ho akceptuji jako slovo, které se běžně používá, ačkoliv si vzpomínám si na doby, kdy se nepoužívalo – zhruba, když jsem byl v posledním ročníku magisterského studia, tak se začalo prosazovat a někteří kolegové z toho byli vykořisťováni. Dneska, myslím si, se to celkem zažilo. Hodně se vychází z diskursivní analýzy, která tvrdí, že jazyk není odvozen od sociálně ekonomických podmínek, ale funguje sám o sobě a je prvotní - nejprve je jazyk a myšlení a teprve od něj se mění ta realita. Tahle diskursivní analýza ovšem úplně neumí vysvětlit, kdy a jak se ten diskurs mění. Dneska jsme například svědky toho, že se mění diskurs – v posledních 5-6 letech – české společnosti; od nekriticky neoliberalního k něčemu kritičtějšímu.“

PhDr. Jan Zdichynec PhD: „Myslím, že pro spoustu lidí je diskurs vlastně trochu vulgární slovo... Z mého pohledu je to trochu zaklínadlo, kterého se v historii nadužívá. Já ho rád nemám a takhle na místě vám na tu otázku neodpovím, musel bych se podívat na přesnou definici, respektive definice, protože ono jich je opravdu více, ale kupříkladu v mém bádání – zabývám se řeholním životem – bych ho vnímal jako nějaké dobové podhoubí, z něhož může vyrůstat pohled na ten řeholní život; jako souhrn dobových názorů, z nichž vyrůstá historický problém. Napsal jsem článek o diskursu v ženském mnišství, tam jsem konkrétnější. Docela chápu, že se ptáte a že s tím možná máte problém... je to termín u nás módní, ale ve Francii, kde to slovo vzniklo, už tolik módní není, tam už je trochu přežitek, zdá se mi.“

V anketě budeme v každém čísle pokládat otázku, která souvisí se studiem historie na FF UK, s povoláním historika či kulturou našeho oboru obecně. Máte nápad na anketní otázku? Napište do redakce – zeptáme se za vás.

FFabula

Daniel Ort, předseda Spolku studentů historie FF UK

Milí čtenáři, dostalo se mi nabídky vám v pár řádcích představit to, čím vám Spolek studentů historie FF UK, nebo-li FFabula, v příštím akademickém roce obohatí váš život. Nebyl to úkol jednoduchý, akcí je hodně a prostoru málo. Ale teď už se mnou pojďte projít následující řádky a poznat, co vám nabízíme!

Jsou dva základní typy akcí, na kterých stavíme. Jejich společným jmenovatelem je snaha propojit studenty historie. (Ale je důležité říci, že naše akce jsou otevřeny úplně všem!) Propojovat je možno různými typy akcí, z nichž dva jsou hlavní – intelektuální a oddechová.

Začneme intelektuální. Výběr možností je velmi pestrý. Nastávající akademický rok je pro nás ovlivněn dvěma výročími. První z nich je obecně známé – letos je to čtvrt století od Sametové revoluce. To je výročí, kterým bychom se, ať už z pozice studentů či historiků, měli zabývat. A to také dělat budeme, protože se tématu budeme věnovat v podzimních kritických klubech.

A co jsou to kritické kluby, vlajková loď intelektuální činnosti FFabuly? To jsou diskuzní večery, v nichž několik pozvaných hostů, odborníků na dané téma, debatuje nad aktuálními společenskohistorickými otázkami. Těšit se tak můžete i na jiná, než revoluční témata.

Druhé výročí není tak veřejně známé, ale pro FFabulu je o to důležitější. Jeho oslavy budou spadat do velmi oddychových činností. Letos na jaře totiž uplyne přesně 5 let od našeho založení. Určitě se tak můžete těšit na velkolepou oslavu, kde se zajisté objeví bájní spolkoví starci a mnoho dalšího, co učiní nadcházející jaro nezapomenutelným.

V tomto akademickém roce už proběhla úspěšná přednáška profesora Moritze Csákyho „Existuje tradice, jež je katastrofou“. Víceznačné kódování paměti a vzpomínání v centrální Evropě/„Es gibt eine Überlieferung, die Katastrophe ist“ (Walter Benjamin). Die Mehrfachkodierung von Gedächtnis und Erinnerung in Zentraleuropa“.

Z tradičních akcí pokračujeme v informování o nových zajímavých knihách na historickém knižním trhu, jež kriticky představujeme. Na podzim už též proběhla představení knih „Naše české minulosti, aneb jak vzpomínáme“ Kamila Činátla a „Koncepty a dějiny“ od Lucie Storchové a kol. Na tyto akce naše pozvání přijímají jak samotní autoři, tak dva odborníci na dané téma – koreferenti.

Budeme též pokračovat v nově zavedené tradici z minulého roku, kdy jsme začali s cyklem přednášek historiků, které na naší alma mater nemůžeme běžně slyšet. Jsou to historici či historičky zabývající se zajímavými tématy, ale nevyučující na naší fakultě. V minulém roce naše pozvání přijal Pavel Himl z Fakulty humanitních studií či Kateřina Čapková z Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR.

Oddech s dozvídáním se nových informací se bude snoubit v každoměsíčním filmovém klubu, ve kterém se snažíme pouštět zajímavé filmy s historickou tematikou. Každému z nich předchází krátké úvodní slovo o historickém pozadí filmu, díky němuž je možno si více vychutnat následující zážitek.

Pak s námi budete moci prožít akce, u kterých se odpočívá od sezení u knih. Pro nastupující prváky začíná rok seznamovacím kurzem, který už pravidelně pořádáme v krásném prostředí Bílého Potoka u Liberce.

V průběhu roku jsou ale připravena další, primárně společenská, setkání. Mezi ně patří například občasné večerní posezení v hospodě, k němuž se nějaký důvod vždycky najde či tělu a duchu prospívající exkurze do zajímavých končin, které nám Česká republika skýtá. Na závěr zimního semestru zase tradičně nesmíme opomenout Vánoce, svátek, který slavíme Vánočním večírkem.

A v neposlední řadě vám nově přinášíme to, co právě držíte v ruce, nový časopis studentů historie Obscura, ze kterého mám osobně velkou radost.

Přehled akcí v tomto článku je jen stručný a obecný. Pokud chcete být podrobně informováni o všem, co se ve FFabule děje, sledujte naše informační kanály. Na fakultě jím je naše nástěnka u Historického kabinetu v druhém patře, na internetu nás pak najdete na ffabula.cz, facebook.com/FFabula a [tweetujeme na twitter.com/FFabula](https://twitter.com/FFabula).

Na závěr bych chtěl dodat, že máte-li nápady a chcete-li se do pořádání nějaké akce zapojit či máte-li v hlavě ideu něčeho úplně nového, neváhejte se nám ozvat – a to buď na [mail ffabula@email.cz](mailto:ffabula@email.cz) nebo můžete přijít na některý z našich veřejných výborů, které se konají každý měsíc a budete o nich včas informováni.

A na úplný konec vyjadřuji své přání, že vás nějaká akce zaujala a v průběhu roku se potkáme!

Co kdy kde

V této rubrice se vám budeme snažit přinášet odkazy na blížící se konference, vypsaná stipendia a další dění v oboru. Vaše tipy vítáme.

Konference k 25. výročí rozpadu východního bloku: „Co po 25 letech od listopadu 1989 víme a nevíme“ – Pořádá Ústav pro soudobé dějiny
14.11. 9:00 – 19:00; ve velkém a malém sále budovy Akademie věd

Přednáška Rok zázraků v historické perspektivě. Domácí a mezinárodní souvislosti roku 1989 – Pořádá Ústav pro soudobé dějiny ve spolupráci se Společností pro vědu a umění
13.11. 17:00; ve velkém sále budovy Akademie věd

Czech-Jewish and Polish-Jewish Studies: Differences and Similarities
29.10. – 30.10.; Vila Lanna (V Sadech 1)

Válečný rok 1944 v okupované Evropě a v protektorátu Čechy a Morava – Pořádá ÚSTR
30.10.; Ústav pro studium totalitních režimů (Siwiewcova 2)

Film a televize v době tzv. přestavby – Pořádá ÚSTR
4.12.; Ústav pro studium totalitních režimů (Siwiewcova 2)

Přednášky Davida K. Dunawaye Hidden Route 66 a Broadcasting Oral History.
22. 10. 2014, 17:00 - 18:00, Americké Centrum v Praze (Tržiště 13, Praha 1 - Malá Strana)
23. 10. 2014, 17:00 - 18:30, FHS UK, malá aula 1034 (U Kříže 8, Praha 5 - Jinonice)

Konference „Collective vs. Collected Memories. 1989-91 from an Oral History Perspective“
6.11. – 8.11.; Varšava

„Od hliněné destičky k tabletu: kultura psaní v dějinách“ – Pořádá Ústav historických věd FF Univerzity Pardubice
12.11. – 13.11.; Východočeské muzeum v Pardubicích, Rytířský sál

Konference Přesídlování a vyhlazování obyvatelstva – Syndrom moderních dějin
– Pořádá Historický ústav AV ČR
11.11. – 12.11.; Vila Lanna (V Sadech 1)

Konference Jak psát dějiny velkých měst?
19.11. – 21.11.; Brno

Konference „Balkánský expres. Jihovýchodní Evropa v interdisciplinární perspektivě“

– Pořádá FHS UK

24.10. – 25.10.; areál UK Jinonice

ISHA

ISHA (International Students of History Association) je mezinárodní nevládní organizace, která již od roku 1990 sdružuje studenty historie a příbuzných oborů. Jejím hlavním cílem je zprostředkovat kontakt a spolupráci studentů na mezinárodní úrovni. Více informací naleznete na <http://www.isha-international.org/>; <https://www.facebook.com/ISHA.International.>; případně neváhejte napsat na hrub.barbora@gmail.com nebo president@isha-international.org

New Year's Seminar 2015

Olomouc, Česká republika

Date: 19.1. 2015 – 24.1. 2015

Termín přihlašování: Oct 30, 2014 - Nov 02, 2014

Téma: Associating throughout History

<http://www.ishaolomouc.cz/index.php/en/seminar-2015>**Conference 2015**

Bukurešť, Rumunsko

20.4. 2015 – 26.4. 2015

Téma: Local vs Global: A transnational perspective on history

Summer Seminar 2015

Skopje, Makedonie

Červenec 2015

Autumn Seminar 2015

Graz, Rakousko

6.9. 2015 – 12.9. 2015

Téma: Failure & Beyond. Telling History – Shaping Memory

Conference 2016

Kent, Spojené království

Duben 2016

Summer Seminar 2016

Osijek, Chorvatsko

Červenec 2016

Co dělat když...

Chci poslat text?

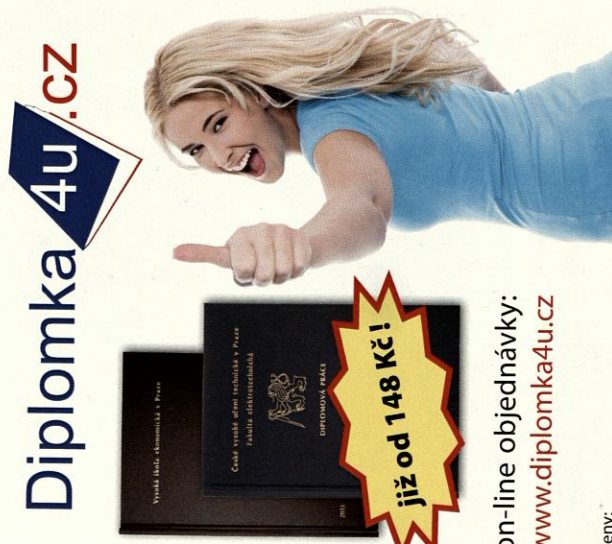
Toto jistě není poslední číslo časopisu. Máte li text, který byste chtěli otisknout pošlete ho na e-mail redakce: casopis.obscura@seznam.cz. Informace pro autory najdete na webu časopisu www.casopisobscura.cz v sekci „Pro autory“

Můj text nevyšel?

To, že se váš text nevyšel do tohoto čísla, neznamená, že o něj nestojíme vůbec. Zůstává v našem archivu a můžeme ho vydat třeba v příštím čísle. Také to neznamená, že nám nemůžete poslat novou verzi či svůj další text. Pokud by vás zajímaly detaily zeptejte se redakce.

Mám připomínku, otázku, nápad?

Napište na náš redakční e-mail: casopis.obscura@seznam.cz. Budeme rádi za jakoukoliv zpětnou vazbu od čtenářů, ať už historii studují nebo vyučují. Mezi jednotlivými čísly bude dost času věnovat se vašim nápadům. Chceme, aby OBSCURA byla opravdu „naší historií“.

Diplomka 4u.cz

již od 148 Kč!

on-line objednávky:
www.diplomka4u.cz

Diplomka 4u.cz

Kontakty:
+420 737 655 332
vazba@diplomka4u.cz
Doudova 22, Praha 4-Podolí

Ceny:	
8 pracovních dní	148 Kč
4-7 pracovních dní	198 Kč
2-3 pracovní dny	239 Kč
Zítra	279 Kč
Dnes	329 Kč
Na počkání, téměř ihned	358 Kč

Ceny platí pro vazbu 2 a více kusů.
Právo na změnu vyhrazeno.

KUNST

Zbigniew Libera: Lego. Obóz Koncentracyjny (Lego. Koncentrační tábor), 1996. Zbigniew Libera (*1959) je současný polský umělec, jehož provokativní díla se zabývají současnou vzpomínkovou praxí, kritikou konzumní společnosti či problematikou genderování. Série „Lego. Koncentrační tábor“ z roku 1996 zahrnuje 7 krabic kostiček lego s motivy koncentračního tábora. Jedna stavebnice je součástí sbírek Jewish Museum v New Yorku.

Jaký je vztah populární kultury a paměti? Existuje „konzumní paměť“? Je pro vás takovéto zobrazení holocaustu eticky přijatelné? Čím bude holocaust pro dnešní děti? Je historie hračkou? Mohou se historici ve svých konceptech inspirovat současným uměním?

-VS-